

בעזרת השם יתברך

פרק מ"ח

• שופטים •

בפרק הזה יבוא בעזהשי"ת:

מעשה נורא באשה שנתעוררה כששמעה הרבה פעמים מן המוכיחים שאחר המיתה כשבאים לעלמא דקשוט, ראשית הדין ומשפט הוא חיבוט הקבר ומלאך דומה שואל מה שמך, וזורקים את הנשמה בכף הקלע וכוי, ועל ידי זה נוהרה לקיים מצות ומעשים טובים - האשה מספרת לבעלה איך שהתנהגו אתה בבית דין של מעלה - הדין תורה בבית דין של מעלה - המחזיר רשעים בתשובה הרי זה מחיה מתים אמיתי - הבעל שם טוב הקדוש מגלה לעשיר את כל מה שפגם בגלגוליו הקודמים, ואיך שיעשה תשובה שלימה - גודל ענין הזהירות במשפטים שבין אדם לחבירו, כדי שיוכל להזהר שלא יצטרך לבוא בגלגול הרבה פעמים.

תוכן הענינים

של פרק מ"ח

- א. מעשה נורא באשה שנתעוררה כששמעה הרבה פעמים מן המוכיחים שאחר המיתה כשבאים לעלמא דקשוט, ראשית הדין ומשפט הוא חיבוט הקבר ומלאך דומה שואל מה שמך, וזורקים את הנשמה בכף הקלע וכו', ועל ידי זה נוהרה לקיים מצות ומעשים טובים..... קפא
- ב. האשה מספרת לבעלה איך שהתנהגו אתה בבית דין של מעלה..... קפג
- ג. הדין תורה בבית דין של מעלה..... קפד
- ד. הלכות ודיני תוכחה וערכות מבעל יערות דבש זצ"ל..... קפה
- ה. לענין עונש עבור ערכות אין הבדל בין עיירות - וכל ישראל בסקירה אחת נסקרים..... קפו
- ו. העובר עבירה יחד עם חבריו ושב על עונו וחבירו לא שב, מי ששב אינו נענש על עון חבריו, ומי שלא שב נענש גם על עון חבריו הגם שחבירו כבר שב על עוון זה..... קפז
- ז. חיוב התוכחה על כל אחד התועלת בתוכחת חבריו..... קפח
- ח. המחזיר רשעים בתשובה הרי זה מחיה מתים אמיתי..... קפח

- ט. המוכיח לחבירו גם ידו לא תפעל רע..... קפט
- י. שנאת התוכחה שלא להשמע לעצת היצר המשניא את המוכיח..... קצ
- יא. התוכחה היא תועלת לשני דברים: א. שמתחבר עם היצר טוב ומכריע את היצר הרע. ב. להיות שאין אדם רואה נגעי עצמו, ועל ידי התוכחה נפקחות עיניו. - מעלות התוכחה..... קצא
- יב. לא לישא פני איש בתוכחה ועל ידי כך תוכחתו נשמעת - תוכחה גם בדברים שבין אדם לחבירו..... קצא
- יג. שלא יוכיח כל זמן שהוא בעצמו אינו נקי מחטא ועון אך אם ימתין לכך יוגרע המצב יש להוכיח גררי התוכחה..... קצב
- יד. גם כשמידת הדין מתוחה יש להוכיח את העם בזמן שמדת הדין מתגבר יותר..... קצג
- טו. בדברים לבד בענין החטאים נכנעו לבו..... קצד
- טז. הבעל שם טוב הקדוש מגלה לעשיר את כל מה שפגם בגלגוליו הקודמים, ואיך שיעשה תשובה שלימה..... קצה
- יז. גודל ענין הזהירות במשפטים שבין אדם לחבירו, כדי שיוכל להזהר שלא יצטרך לבוא בגלגול הרבה פעמים..... רא

פרק מ"ח

מעשה נורא באשה שנתעוררה כששמעה הרבה פעמים מן המוכיחים שאחר המיתה כשבאים לעלמא דקשוט, ראשית הדין ומשפט הוא חיבוט הקבר ומלאך דומה שואל מה שמך, וזורקים את הנשמה בכף הקלע וכו', ועל ידי זה נזהרה לקיים מצות ומעשים טובים.

סיפור נורא, מהרב הקדוש הבעל שם טוב: בהיותו כבן עשרים וילך עם אחוזת מרעיו הצדיקים הנסתרים לעיר בראדי. אחרים מהם הלכו הלאה. ועברו גבול העיר. והוא ואחד מחבריו נשארו בעיר ויהי ביום השלישי עמד באחד השוקים וישוחח עם אנשי השוק כדרכו בקודש לעודד את האנשים ההמונים ולעוררם באמירת תהלים ובאהבת ישראל. וכרגע השתומם ונבהל מאיש העובר בסמוך להם, והוא נושא סבל הולך כפוף רובץ תחת משאו, שק של קמח אשר על כתפו, בגדיו קרועים ונעלי גמי עץ. לאפטיעס, ברגליו לחיו צנומות. עיניו בולטות ופניו לבנים כסיד ורטובים מזיעה. וממעל לראשו, מספר הבעל שם טוב, ראיתי עמוד אור זורח באור צח ומצוחצח אשר עד אז עוד לא ראיתי כמוהו, ואסתכל בו ואבינה כי אדם גדול הוא. האנשים אשר עמדו שם כראותם אותו, אחדים מהם אמרו, בעקיצה: הירשל טראג געזינד. ואחדים קראוהו בשמו, הירשל ציג טראג געזינד. ולכולם ענה כבר כה, געזינד זאלט איר זיין. ספרתי לחברי רבי יחזקאל ורבי אפרים הנסתרים את אשר ראיתי, וגם הם לא ידעו כי האיש הזה יהיה מהחברים שלנו. חקרתי ודרשתי עליו, ואודה כי הוא אחד מאנשי ההמון אשר זה כעשר שנים שנתאלמן, ולו שני בנים הלומדים בישיבות שבעיר ומתפרנסים אצל קרובי אמם שבעיר. והוא נושא סבל ויש לו פרנסה טובה. אמנם כל כספו נותן הוא לפרנסת ארבעת העיזים אשר לו, כי אוהב הוא

חלב גדיים, ולכן כינוהו הירשל דער מילכיקער. והמתלוצצים קוראים אותו הירשל ציג. והוא גר באחת החורבות פרוור בעיר. ימים רבים ארבתי לו להירשל ולא יכולתי לעמוד על אופיו, והייתי בצער גדול מזה. התפללתי ובקשתי רחמי שמים כי אוכל לעמוד על אופיו של איש זה. ואשר מן השמים יגלו לי באיזה זכות זכה האיש הנראה להמוני אשר בכל מקום שהולך יאיר ויזרח מעל ראשו אור בהיר צח ומצוחצח כזה. אשר גם חבריי הצדיקים הישישים ר"י ור"א הנסתרים התפעלו מאד האור הבהיר אשר זרח ממעל לראשו של הנסתר רבי הירשל היה כעין קרני ההוד של משה רבינו. בעת ההוא הנה כבר התחשבו בשמים עם צערי, ותפלתי היתה עושה פרי, ומכיון שראיתי אשר בענין הזה הנה טרם נעניתי. חכיתי עד אחר השבת וקבלתי עלי תענית הפסקה. ג' ימים וג' לילות מסעודת מלוה מלכה ביום הג' אחר תפלת המנחה, בצאתי מן ההקדש אשר שם היה האכסניה שלנו במשך ימי שבתינו בבראדי, פגשתי בהאיש רבי הירשל ואמרתי לו כי רעב הנני במאוד ולבי חלוש. והייתי שותה כעת חלב עזים, ושמעתי כי אצלו יש לקנות חלב עיזים. רבי הירשל ענה לי בשמחה כי מוכן הוא לתת לי כוס חלב עיזים, אבל מחיר לא יקח עבור זה, כי גם הוא יהודי המחוייב לתת מלחמו ומכל אשר לו לאחיו העברי. ויאמר לי לילך עמו לבית דירתו. הלכנו כשעה ויותר, עד אשר באנו לסמטא מלאה רפש וטיט בתים בלא גגים וחלונות ובאחת החורבות היתה בית דירתו של רבי הירשל. וכאשר אך פתח דלת ביתו קראו העזים בקולם ויקרבו אליו וילקקו ידיו ורגליו וירקדו כדרכם. רבי הירשל לקח כלי ויחלוב את העזים ויתן לי ואשת, ואתפלל תפלת ערבית, ואשאר בבית דירתו עד אור הבקר. וכל העת היה רוחו של רבי הירשל טובה עליו במאד, ויספר לי כי זה כעשר שנים אשר נתאלמן מאשתו העסקנית במצות ביקר חולים עניים, וילדות עניות. בימי אבלו נראתה אשתו אליו בחלום, ותספר לו מכל השכר הגדול אשר

נותנים לה בעד הביקור חולים ויולדות עניות שקיימה. כי כמה פעמים שמעה מן המגידים והמוכיחים אשר אחר המיתה כשבאים לעלמא דקשוט, הנה ראשית הדין ומשפט הוא חיבוט הקבר ומלאך דומה שואל מה שמך, ואח"כ באים מלאכי חבלה ומוליכים את האדם לבית המשפט וזורקים את הנשמה בכף הקלע ואח"כ מוליכים אותו לגיהנם. כן שמעה כמה פעמים.

האשה מספרת לבעלה איך שהתנהגו אתה בבית דין של מעלה

אבל כשנפטרה ונשארה לבית החיים וקברוה והבנים אמרו קדיש והעומדים שם ענו אמן הרעישו מלאכים בקריאת אמן כן יהי רצון וכאשר גמרו לכסותה בעפר קרקע, בא אחד ושאלה מה שמך ענתה כי רחל לאה שמה, ויוליכוה לבית המשפט. וטראה עומדים שמה כמה אנשים וטף ילדים ויולדות ותכירם כי הם הם החולים והחולות אשר שקדה ברפואתם במשך עשרים ושבע שנה מאז עמדה על דעתה בעודנה נערה בית אביה דניאל המקלף, דניאל דער שינדלער, עד יום מותה ויוליכוה לגן עדן.

ותוסף לספר כי בשמים מחבבים מאד את זה שהוא עושה צדקה עם איש ואשה מישראל. ואתה הירשל הנך איש המוני ואין אתה יודע תורה, עסוק ברפואת חולים ויולדות והשתדל אשר לא ידע מזה. ומאז הנה קניתי עזים ומפרנסם בטוב, ואת חלבם הנני נושא לחולים ויולדות לרפאותם ולחזקם. והשם יתברך נותן ברכתו הקדושה ומתרפאים. ובכל משך השנים הנני מפרנסם בדוחק כי כל הריוח הנני נותן על פרנסת העזים.

הדין תורה בבית דין של מעלה

כחודש ימים ישבתי עוד בבראדי, ואתבוננה לעבודתו של רבי הירשל, ואראה כי עובד הוא עבודתו באמונה טהורה ואינו שת לבו לכל הכינויים שמכנים אותו, ושוקד בעבודתו באהבת ישראל במסירות נפש. ומשום זה זכה להאור בהיר הנפלא. ע"פ הוראתו של הצדיק הנסתר רבי אפרים צבי מנהל חברתינו שעשה שאלה מן השמים, הכנסנו את רבי הירשל ציג ברשימת חברינו, וחברינו רבי בנימין ביינש הנגר בבראדי התחיל ללמוד עמו ובמשך שנתיים למד אתו את התנ"ך וגי' שנים למדו משנה וגמרא. ונפתח מוחו כפתחו של אולם, ונעשה גדול בתורה והתעכב בעירו עוד כחמש שנים ונתעלה בתורה הקדושה ובחסידות, ועל פי הוראה מן השמים עזב את בראדי והתיישב באניפאליע ובתפלותיו ובסגולותיו ריפא מאות ואלפים במשך כשלשים ושלש שנים. ונפטר בגלותו בעיר אסטראפאליע. באותו היום שנפטר רבי צבי אלול תקכ"א היה באסטראפאליע יום גשם ורוח סערה ומעטו המלואים את הזקן העובר אורח שנפטר בבית ההקדש ואיש לא ידע כי הוא אחד המיוחד בין הצדיקים הנסתרים ורק לפני פטירתו הגיד אשר שמו צבי בן רבי יחיאל זלמן. שהיה אביו שמש באחד הבתי כנסיות בבראדי ויש לו שני בנים רבי עוזיאל ורבי גדלי' ולא הגיד איפה הם נמצאים. החברה קדישא בעיר אסטראפאליע השתתפו כל אנשי העיר והתלמיד חכם וראש החבורה היה אחד מחשובי העיר רבי נפתלי זאב שהיה למדן ועשיר ומשתתף בכל הצדקות ביד רחבה וברוח נדיבה וכאשר הודיעו כי זקן אחד עובר אורח נפטר בבית ההקדש שלח איזה אנשים להתעסק בקבורתו ואחד הקברנים אמר קדיש אחר הנפטר.

כולנו הצדיקים הנסתרים והחבריא קדישא ונשמות בעלמא דקשוט ונשמות החולים אשר הצדיק רבי צבי עזר להם ורפא אותם במשך ארבעים שנה ושלש שנים וכל המלאכים שנבראו ממעשים הטובים הלכנו כולם לקבלת פני נשמת הצדיק רבי צבי ובה בשעה נעשה רעש בשמים בקטרוג גדול על העיר אסטראפאליע על אשר לא נהגו כבוד עם הצדיק רבי צבי והמקטריגים תבעו דין קשה על ראש החברה רבי נפתלי זאב ובני החברה והעיר כולה. כולנו יחדיו ור"ח בן דוסא בראשינו נשאנו רינה ותפלה בעד יושבי עיר אסטראפאליע והתאמצנו בסניגוריי נגד תובע הדין. ולא הועיל וכמעט אשר נטו בית דין של מעלה לפסוק את הדין כדרישת המקטריגים. אך לפתע פתאום נשמעה הכרזה, פנו מקום לנשמת אשת חבר עטרת בעלה והופיעה נשמת הצדקנית רחל לאה בת פיגא דוואשא ורבי דניאל התם וירא אלקים. ואחריהם אלפים נשמות ומלאכים המלויים אותה. כשמוע המקטריגים את ההכרזה ובראותם את הרעש שנעשה בהופעת נשמת הצדקנית רחל לאה נפלו פניהם.

הצדקנית טענה לזכות יושבי עיר אסטראפאליע כי לא יכלו לדעת אשר ישיש כבן מאה שנה לבוש בגדי המוני עם ומסתתר כעם הארץ יהיה אחד הצדיקים. ואדרבה הם קיימו מצות צדקה כהלכתם שפרנסו והחזיקו בור ועם הארץ רק מפני שהוא יהודי. ואם חס ושלוש יענשו את יושבי עיר אסטראפאליע יהיה זה עונש לנשמת בעלה הצדיק אשר הוא גרם את זאת והסניגוריי עשתה פרי טוב והקטרוג נתבטל, עכ"ל. (קובץ מכתבים).

**הלכות ודיני תוכחה וערבות מבעל יערות דבש זצ"ל
לענין עונש עבור ערבות אין הבדל בין עיירות -
וכל ישראל בסקירה אחת נסקרים**

ובשנה זו יותר מוטל עלינו תפלה וצדקה לה' כי בעוונותינו הרבים חרון אף ה' היה בישראל בשנה העבר ונגדע קרן ישראל בחורבן עיר ואם בישראל בלע ה' ולא חמל נאות יעקב הם בית הכנסת ובית המדרש בפראג אשר כמוהו לא יהיה בכל תפוצות ישראל ומתו כמה נפשות מישראל רבים נהרגו על קידוש השם ינקום דמם וקצת שמתו על מטתן שהיה גם כן לרב צער ויגון ומבת ציון יצא כל הדרה בעלי תורה וחכמה ובעוונותינו הרבים עוד היום חרון אף ה' אשר ימים אלו שמענו ותרגז בטני אשר מתו שני בעלי תורה המופלאים אחד חכם וסופר מופלא בדורו כמוה"ר אברהם אוש זצ"ל ושני יניק וחכים צנוע ומעלי ממש מת בלי חטא ופשע כי מנעוריו היה עולה תמים לה' כמוה"ר אהרן ז"ל ווי ווי מישראל חסרו גבורי כח איך אבדו גבורים ויאבדו כלי מלחמה לכן עלינו לבקש רחמים ולשפוך שיחה לפני ה' שיסיר כעסו ושבטו. ואל תאמרו מה לנו ולהם הלא למעלה אין הבדל בין עיירות וכל ישראל בכלל בסקירה אחת נסקרים ועונותינו הטו זאת ואלו היינו זכאים היינו מגן שלא קרה להם כן והלא איש אחד אנתנו וכשלו איש באחיו.

**העובר עבירה יחד עם חבירו ושב על עונו וחבירו לא שב,
מי ששב אינו נענש על עוון חבירו, ומי שלא שב נענש
גם על עון חבירו הגם שחבירו כבר שב על עוון זה.**

[וזהו מאמר הגמרא כתיב ונקה וכתוב לא ינקה הא כיצד מנקה לשבים ואינו מנקה לשאינם שבים ודבר זה צריך ביאור דפשיטא דלא ינקה לשאינם שבים וכל האומר הקדוש ברוך הוא וותרן יותרו חיינו. אמנם הענין הנודע כי כל

ישראל ערבים ואיש בעון חבירו נתפס ובפרט מי שיש בידו למחות ולא מיחה ואין פיי של למחות כמו שחושבים העולם שהוא ידו תקיפה לגעור בעושי עול ולכוף כאגמון ראשם לא כן הוא רק כל אדם שרואה כשחבירו עושה דבר שלא כהוגן יש בידו למחות דהיינו לומר לו אל בני לא טוב הדבר כלך מדרך זו ואם הוא לא ישמע לו הרי הוא מנוקה מעון ואפילו מערבתו אבל אם כובש פנים בקרקע גם הוא עונו ישא וחטאת הקהל הוא. דרך משל אחד גוזל וחבירו ג"כ גוזל אם כן כל אחד נענש בעבור גזלתו ועבור גזילת חבירו ג"כ היותם שניהם בעבירה וע"ז נאמר וכשלו איש באחיו ואם אח"כ אחד חוזר בתשובה והשני עומד במרדו וברשעתו זה השני לא זו שנענש בעבור עצמו אף גם שנענש בעון גזל חבירו ג"כ היותו ערב ואף שחבירו שב מ"מ הואיל והוא לא שב אם כן לא נתרצה למעשה חבירו הרי למולו לא נסלח העון וחטא הגזל במ"ע להעניש אותו כי לזה שנמחל החטא בתשובה הוא חמלה מה' מרצון מוחלט בלי טעם ורחמים גדולים לה' שיסלח לעון כאשר יתחרט והרי זה נמחל בחמלת ה', אבל להעומדים במרדם אין כאן חמלה וחטא חבירו במ"ע שיהיה נענש בעון חבירו זהו אמרו מנקה לשבים ואינו מנקה לשאינם שבים הרצון אותו עון עצמו ששב עליו הוא מנוקה לאותו איש ששב עליו אבל מ"מ הוא עומד להפרע לגבי חבירו בשביל ערבות הואיל ואינו שב ודברי הגמ' מדוקדקים היטב לכן ראו כמה עון גורם וכמה גדול כח התשובה והעיקר כמ"ש לשמוח בשמחה של מצוה ואז יתן אל לבו מבלי לעבור פי ה' וללמד דיני תורה ולהשמר מעבירות שדש בעקביו ובפרט הלכות שבת ויו"ט וברכות ברכת הנהנין מי שאינו בקי בהן ממש אינו בתורת אדם ישראלי, וגמרתי בלבי בלי נדר והסכמת נדר ביו"ד ימי תשובה אלו אי"ה לכתוב דיני שבת בקצרה בלשון אשכנז ולחלוק לבעלי בתים שאינם כל כך בני תורה וביחוד בגליל שלי וידעתי כי יצחקו עלי רבים ואהיה להם למשל כל היום

מנגינתם אבל מוטב שאהיה שוטה כל ימי ולא איעול בכיסופא קמי מלכא קדישא]. (מוסרי רבינו יהונתן דף קלט)

חיוב התוכחה על כל אחד התועלת בתוכחת חבירו

באמת רוב המוני עם הן לומדים הן אינם לומדים חושבים כי לא יאות להוכיח רק לרב ומורה אבל איש אחר לא נאה לו להוכיח לעמיתו וזהו שקר כאשר דרשתי פעמים רבות שטועים אתם בזה אדרבה אם רב יוכיח יאמרו אין כל אדם יוכל להיות רב ומורה ומי כמוהו עושה וזה יאמר כך וזה כך ויתלוצץ על הרב אבל אם איש כערכו יוכיחו ויאמר לו מה תחשדני גם לי לבב כמוך רק הדבר רע לשמים וכהנה ולמה לא תחוס על נפשך ולמה תמרה פי קונך ידעתי כי דברים כאלה יותר יפעלו מכל תוכחות שלי מימים ימימה ולכך אמרו חז"ל עשה לך רב וקנה לך חבר כי חבר יותר צריך מרב עד שתקנה אותו בכסף מלא וח"ו להתחבר לרשע וחבר פועל יותר מי רבנים והמוני עם נמנעים מזה וחושבים פן יצחקו עליהם ויאמרו מי שמך לרב מוכיח כאשר באמת רבים מתלוצצים ואומרים ראה זה דבר חדש זה נעשה מוכיח בין לילה היה כו' וכדומה מדברים ליצנות ושטות אבל מי האיש החכם ויבין את זאת שיותר שישחקו עליו צעירים יותר שכרו מרובה וסוף דבריו לעמוד ודבריהם יהיו כעלה נובלת וכבר נודע מאמר עקביא מוטב שאהיה שוטה כל ימי ואל אהיה רשע שעה אחת לפני המקום ואין הצחוק שוה כשבח ושכר שיש לו אצל הקב"ה.

המחזיר רשעים בתשובה הרי זה מחיה מתים אמיתי

כמבואר בזוהר כי כאשר ישראל מתפללים בצבור ומסיימים ברכת מחיה מתים כרוז קאי מאן הוא גברא דמשגיח להוכיח חוטאים ולהדרם לפולחנא דמלכא קדישא ובא מלאך ומביא דמות דיוקן של איש כזה ע"ש

שמפליג בגודל השבח ויקר ושכרו הרבה מאד. ואם כן מה יחשב השחוק והבזיון שיש לו בעוה"ז ומה ערך יש לו נגד השכר ועשיית רצון קונו ונחת רוח ליוצרו אשרי אדם יחזיק בו ויאמר זאת לאחר סיום ברכת מחיה מתים כי ג"ז הוא בכלל מחיה מתים להחזיר בתשובה רשעים כי הם מתים אמתיים וע"י תשובה הם חוזרים להיות חי וזהו תחיית המתים אמתי וכמו שתחיית המתים יהיה מה' וע"י טל כן קבלת רשעים בתשובה הוא ע"י הקב"ה שחותר חתירה כי המלאכי השרת מקטרגים ומחיה אותם ע"י טל אורות שלו לחדש נשמתם אשר היא מסואבת ופגומה וע"י טל ירחף צואת בת ציון וישבו לראות פני אלוקים וזהו תחיית המתים. ולכך אחיי כמה יקר בעיניכם לומר זה מחיה מתים ומעשה אליהו ואלישע הוא ממבחר שבפלאים שהחיה המתים. ודבר זה בידכם לעשות כל רגע ושעה להשיב רבים מעון ולהחזיר טועים לדרך הישר זהו תחיית המתים המובחר כי מה נפקא מינה בגוף אשר תחלתו מטיפה סרוחה וסופו למקום רימה ותולעת, אבל עיקר התחיה לנשמת אדם אשר היא נר אלוקים וכבה חשך ולא אור בעברו את מצות השם ויש לה מיתה עצמית וע"י החזרה בתשובה ושמוע לקול מוכיח תשוב רוח לנדנה וחיה יחיה ולכך אמרו צדיקים בידם להחיות מתים כל שעה ורגע והיינו כמ"ש.

המוכיח לחבירו גם ידו לא תפעל רע

לכן בבקשה מאתכם קיימו מצות ואהבת לרעך כמוך להוכיח עמיתו, ואמת כי רוב מהמוני עם אינם מקיימים מצוה זו ואינו אוהב לנפשו ג"כ ואינו משגיח במצות כלל ובאזהרות החמורים ואיך יאהב חבירו יותר ממנו אבל אמת זו היא כוונתי ג"כ אם יוכיח לחבירו גם ידו לא תפעל רע כי איך יערב את לבו להוכיח לחבירו והוא בעצמו השרץ הזה בידו וזהו כוונתי שאני מרבה להוכיח אף כי יודע אני אך אוי לי על שברי

שאיני כדאי לכך ומכף רגל ועד ראש אין בי מתום רק עיי"כ בכמה דברים אני מובדל מיצר הרע אם יסית אותי אומר לו כלך מאתי כי איככה אוכל לעשותו ואני מוכיח לאחרים לחדול הרע הזה. (מוסרי רבינו יהונתן דף קל"א).

שנאת התוכחה שלא להשמע לעצת היצר המשניא את המוכיח

אבל היצר הרע מתחכם על כך ומה עושה, משניא המוכיח בעיני אדם ואומר לו מה לך לשמוע דבריו הלא כבר נודע בין החיים לעבוד את ה' והלא מלתו אמורה כהנה וכהנה בספרים וכדומה ומה לך לסבול דוחקא דבי כלה וזמן ארוך בבית הכנסת ומי יודע לאיזה פני' מלתו אמורה ומי יתן החריש ויהי לו לחכמה וכהנה מוסיף עד שאינו שומע לקולו ובזאת האיש הזה הולך לטומאתו טומאת יצר הרע וחושב כי ישר מפעליו ולא עולתה בו. ולכך אמרו חז"ל האי צורבא מדרבנן דסניא לי בני מתא משום דמוכיח להו במילי דשמיא כי זהו מתחבולות יצר הרע להשניא המוכיח בעיני ה' אפס הן בחושך ולא יראו אור וזהו מאמר דוד ע"ה נאם פשע לרשע בקרב לבי היצר הרע חוקק לרשע בקרב לבו שלא חטא כלל וצדיק וישר הוא ואם כן אין לך לפחוד כלל ממדת הדין של השם כי צדיק אתה ולמה יפחד לבבך ולזה אין פחד אלוקים זהו מדת הדין לנגד עיניו באמרו צדיק אתה ולא פעלת עולה. אך שלא יבא מוכיח וימצא לו עונות רבות ופשעים ואם כן יהיה נגלה שקרתו מה עושה כי החליק בעינו מפתה לרשע בקול חלקקות לשונו למצוא עונו הרצון למוכיח שמוצא עונו ומברר פשעיו לשנוא שיהי' שונא אותו ואל ישמע בקולו כלל אם כן יהי' דרכו כסל למו בטעות שלא חטא כלל עד כי יגוע לא יסור שטותו וימות בלי דעת **והוא מתחבולות היצר הרע** ולכן עם השם בנים אתם להשם, אל תשמעו בקול לשון חלקקות שמעו בקולי אף שאני מרבה במוסר נאמנים פצעי אוהב ונעותרות נשיקות שונא יצר הרע: (מוסרי רבינו יהונתן דף מה)

התוכחה היא תועלת לשני דברים: א. שמתחבר עם היצר טוב ומכריע את היצר הרע. ב. להיות שאין אדם רואה נגעי עצמו, ועל ידי התוכחה נפקחות עיניו. - מעלות התוכחה.

כי טוב מוכיח הוא לשני תועלת, א' הוא מה שאמר שלמה בקהלת טובים השנים מן האחד וגוי' כי אם יפלו האחד יקים את חברו ואלו האחד שיפול ואין שני להקימו, הרצון כי לאדם תמיד מלחמת פנימי ביצר טוב ויצר הרע כנודע שהוא בחינות גופי חיצונים שהוא בחינת שד ופנימות בהירות שהוא בחינת שדי **ואם כן מי יכריע זה בכה וזה בכה**, אבל כשהמוכיח בא ומזהיר לעשות טוב ולא רע הרי מצא יצר טוב עזר מצדו וטובים שנים מאחד ויצר הרע בטל במעוטו ונפל מי יקימו, **ולכן אסור להתחבר לרשעים כי אז ליצר הרע הרוב ויצר טוב אחד שנפל ואין מקים בעוונותינו הרבים זהו טעם א' להוכיח.** אבל עיקר טעם כי בעוונותינו הרבים אין אדם רואה נגעי עצמו ויתהלך במשרים וכל אדם אומר אני צדיק מה פשעי ומה חטאתי חף אני מעון ועל כל מעשה ומעשה יש לו אלף אמתלאות, ואין אדם רואה חובה לעצמו, אבל המוכיח הוא המחפש מטמונות ומזכיר נשכחות זהו עון פלילי וזה עון גדול כך וכך, **והשומע ישמע, והנה רואה כי אך לשקר שמר ימיו וחשב כי אין בו עולה ועכשיו כל שמעו תצלנה אזניו כי רואה לרגעים תבחננו אין רגע בעוון"ה בלי עון ומכשול קטן וגדול שם הוא:** (מוסרי רבינו יהונתן דף מד)

לא לישא פני איש בתוכחה ועל ידי כך תוכחתו נשמעת - תוכחה גם בדברים שבין אדם לחבירו

כך הוא מדת מוכיחים שמרבים לדבר בדברי מוסר שבין אדם למקום בענין התפלה ותפילין וכדומה מיתר עניני שמים ואינם מוכיחים להבריות שדשים בעבירות שבין אדם לחבירו גזל ואונאה בדברים ומשא ומתן והסגת גבול ולשון

הרע רבית כינוי שם לחבירו ולכך הבריות שונאים למוכיח באמרם שהוא בודק במומי גבוהים ובסתרי מעלה ומומים הנכרים מעלים עין וחושדים שהוא כדי להחניף, כי בעוונותינו הרבים בעונות הללו רוב מנהיגי עם ופני הדור כשלו בו ובפרט במקום הטלת מס שהם מחניפים לקרובים וכדומה מעבירות שדשו בו רבים מפרנסי הדור ובזה המוכיח מעלים עין יסתירם בסתר אהלו וזהו שמוליד שנאה על מוכיח, אבל אם המוכיח לא יחניף לשום איש וירם קולו כשופר לגלות מומים כאלה הכרוך בעקבות אנשים בעלי צורה כאלה ואדרבה ירבה לדבר בם ומזה לא זו שיוסיפו כל המוני בית ישראל לאהוב אותו למאד אף גם יאותו לשמוע בקולו כי יאמרו הלא זה איש מרגיז נשיאי הדור ושומעים בקולו ולא יחת משום אדם ולמה לא אשמע בקולו הלא דבר ה' בפיו אמת. וזהו משמעות חז"ל האי צורבא מרבנן דסניא ליה בני מתא משום דמוכיח במילי דשמי"א דייקא הרצון שאינו מוכיח במילי דבריות בענינים שבין אדם לחבירו כי אם במילי דשמיא וזה מוליד שנאה בעיני הבריות ובאמת ראוי להוכיח בכל דברים מבלי כסות פשע אם קטן או גדול אבל מי גבר שיוכל לברר הכל ומי יודע בכל מומים וחסרון שיוכל להמנות. (מוסרי רבינו יהונתן דף ר"ג).

שלא יוכיח כל זמן שהוא בעצמו אינו נקי מחטא ועון אך אם ימתין לכך יוגרע המצב יש להוכיח גדרי התוכחה

דוד המלך פתח אמר למנצח לידתון מזמור לדוד אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי וכו' עד נצב סלה כו' להבין דברי המזמור הזה הוא הענין במוכיח העומד להוכיח לרבים ולייסרם לשוב מעון ופשע לעוררם בתשובה ולהביאם לדרך אשר בחר ה' הוא הדרך החיים כי כבר אמרו תמה אני אם יש בדור הזה מי שיודע להוכיח ומי שמקבל תוכחה כי אומר לו טול קורה וקיסם מבין עיניך וזהו בעוונותינו הרבים מר החולי אשר המוכיחים

בעצמם מלוכלכים בעונות אוי לי על שברי כי גם אנכי יודע חליי אשר אני כלי מלא בושה מכף רגל ועד ראש אין בי מתום אם כן איך יעוז אנוש להוכיח לרבים וכבר אמרו קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים, ואיך יוכיח והשטן עומד על ימינו כי הרשע ופשע שעשה דבוק בו כמאמר דוד וחטאתי נגדי תמיד, ואם כן לא זו שאפשר שהוכחתו אינו נשמע עד כי גורם רעה ומביא רבים לידי חטא, באמרם הנה הוא מוכיח יצא ויבדוק בתועבותיו כהנה מהתלונה ולשון הרע ורכילות עד שרבים חללים יפיל, ולכך פשר ששתיקתו יפה מדיבורו.

וזהו מאמר דוד אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני. כי ע"י תוכחה אני מביא כמה אנשים לידי חטא כנ"ל, ולכן טוב כי אשמור לפי מחסום עד שאשוב בתשובה שלימה ולא יהיה פתחון פה לנגדי, וזהו אמרו שאשים לפי מחסום בעוד רשע לנגדי, והיינו כל זמן שלא שב בתשובה שלימה והסיר עונות וחטאים אשר נצבו קמו עליו וגער בשטן העומד על ימינו לשטנו ולהתעותו מדרך החיים.

גם כשמידת הדין מתוחה יש להוכיח את העם בזמן שמדת הדין מתגבר יותר

ועוד יש לומר דודאי אפשר כאשר מדת הדין מתוחה אין לעורר החטא ולהזכיר עונות כמאמר האשה הצרפתית כי באת אלי לפקוד עוני, וכבר אמרו חז"ל אל יפתח אדם פה לשטן כי ישעיה בתוכחתו לישראל אמר שישראל אוחזים בידיהם מעשה סדום ותיכף השטן קטרג **עד שנקראו מאת ה' קציני סדום** וכהנה רבות דברים חמורים, לכאורה בעידן ריתחא אין לעורר החטא והנח לישראל מוטב שיהיו שוגגים וכו', גלל כן בשנה זו אשר בעוונותינו הרבים עידן ריתחא ממש ומדת הדין מתוחה, כי נעדרו כמה חכמי הדור וצדיקים וכשרי ישראל וגלו ישראל, וישראל היושבים בביה"ם ומערה"ן עליהם עבר כעס הרעב למאוד, כי מטר לא נתך ארצה כלל וה'

הפגיע במ גלות ורעב השוד והחרב עד אשר ילכו האבות ויניחו הבנים כי נכמרו רחמם עליהם, וקצרו ידם מלהושיע ויאמרו לא נראה באבוד הבנים, שומו שמים על זאת ותרדנה עינים דמעה מאין הפוגות, ואף פה בעוונותינו הרבים נלקחו שני פרנסי דור צדיקים וישרים תלמידי חכמים אשר מעלתם נשגבה, הלא המה המופלא מוהר"ר אייזיק כהן ז"ל, ואחריו הכביד הזקן ונשוא פנים היה מורה צדק לעדתו ימים רבים ומי יספר עוצם שבחו זקן ויושב בתענית כל ימיו ונדד שנתו מעיניו ולמד יום ולילה והיה שפל ברך למאוד ובין לילה אבדו פתאום ספו תמו ואין זה במקרה כי אם בעונש מוחלט ומאת ה' היתה זאת, ואם כן חובה עלינו לפשפש במעשינו לראות על מה עשה ה' ככה לנו ולעמו אשר בחר, ולכך תיכף מתחלה אמרתי מבלי להוכיח כמאמר דוד אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני, דהיינו להזכיר החטא ולומר כך וכך תחטאו ואל בניי כי לא טוב הדרך וכהנה דברי מוסר כי אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי, והיינו כ"ז דשטנא נצח ויש לו מקום לקטרג והוא עידן ריתחא בעוונותינו הרבים, וכך עלה במחשבה לפני אחר פטירת הפרנס המופלא רבי אייזיק זכרונו לברכה אפשר עת לחשות, ולכך עברו עידן ואיזה ירחים שלא דרשתי מוסר וגם עלי הדבר סובב כי גם רשע לנגדי הייתי בלתי בקו הבריאה והשטן על ימינו לשטני.

בדברים לבד בענין החטאים נכנעו לבו

אמנם רואה אני החשיתי מטוב מלעורר תוכחה וכאבי נעכר כי בעוונותינו הרבים חטאים מתגברים, ואם אמתין עד תיקון נפשי מי יודע מתי יהיה כי אין יום בלי פגע חטא, וגם מדה"ד מתגבר ביותר כאשר כל יום הצרות מתגברים וגם פה מת הזקן הנ"ל פאר הדור וחמדת ישראל, ולזאת קמתי אני לעורר בתוכחה ושמעו אלי ותחי נפשכם, כי באמת העיקר מקום ערעור וקפידא יש בתוכחה כי השומעים תוכחה אף

שכר שופטים - פרק מ"ח ועונש קצה

שבפה יודו ויאמרו היטיב אשר דבר, ויתוודו על חטאם ויכו על החזה להכות באגרוף רשע באומרם הווידוי, אבל לבבם בל עמם כי חושבים מחשבות בקרבם וילך שובב, וכל ענין התשובה הכל משפה ולחוץ כמו במ"ת שהקרא מעיד עליהם ויפתוהו בפיהם וכו' ולבם בל נכון עמם. אבל באמת כבר אמרתי כמה פעמים בתוכחה כי על זה אמר הנביא **הרם כשופר קולך והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם**, הרצון כמו שופר מבהיל השטן כי חושב הגיע יום הדין הגדול כנודע, כן השטן וכל מלאכים אינם בוחנים מחשבות ומה בלבו של אדם, ואם כן השטן בשמעו ישראל בפה מזכירים עון ומתודים ומתחרטים וכהנה מקבלת מוסר ותוכחות יבהל כי יחשוב כפה כן הלבבות ויחרד לנפש למאוד **ולכך אמר הרם קול כשופר דייקא והגד לעמי פשעם** ובאמת בדברים יש מועיל גם כן להסיר גאות אדם כאשר יתגאה אדם בנפשו לומר מי כמוני כי אדם צדיק בעיניו ואין רואה נגע נפשו ובחבירו ישים תהלה ולא יבקר במומו בין טוב לרע, אבל כאשר יגיד בפיו ענין החטאים והעונות והמרי נגד ה' שעבר ופעל **הלא יכניע לבבו ויכבה אש הגאווה בשמעו אזניו מה שמוציא מפיו, כי מכף רגל ועד ראש מלוכלך בעונות ובגד עידיים כל צדקתו, ותפארתו כציץ השדה אשר נובל במעט זמן.**

(מוסרי גדרי התוכחה רבינו יהונתן דף רי"א)

הבעל שם טוב הקדוש מגלה לעשיר את כל מה שפגם בגלגוליו הקודמים, ואיך שיעשה תשובה שלימה

בעיר ריישא אשר במדינת גאליציא חי יהודי עשיר. למדן מופלג בעל יוחסין, איש אהוב ונכבד על כל מכיריו,

אשר מצא זמן לעסקיו ואף ללמוד את התורה אשר אהב בכל נפשו ומאודו. טרוד היה העשיר בעסקיו ובתלמודו ואף כי לבו לא הלך אחרי החסידות, עלתה פעם מחשבה בלבו לנסוע למעזשבוזש, אל הבעל-שם-טוב הקדוש ולתהות על קנקנו. משעלתה מחשבה זו בלבו, לא הסס אף לרגע, ציוה על משרתיו להכין לו את מרכבתו המפוארה, וכדרך הגבירים נסע בה והגיע למעזשבוזש.

בהכנסו לחדרו של הבעל שם טוב הקדוש, התקבל על ידי הצדיק בפנים מסבירות. מיד הוציא העשיר מכיסו פדיון נאה והניחו על השולחן בנדיבות. לשאלתו של הבעל שם טוב מה חסר לו ומה מבקש הוא ממנו, השיב העשיר: "אינני חסר דבר, יהיה שם ה' מבורך! עשיר גדול אני, הקדוש ברוך הוא חנן אותי בבנים וחתנים טובים, וכלנו ברוך ה' שלמים בגוף ובנפש, לכן אינני מבקש דבר". "אם כן, למה זה באת אלי?" שאלו הצדיק. "כיון שרציתי לחזות בנועם זיו פני קדשו", ענה הגביר. "אם לשם כך באת" אמר הבעל שם טוב, ורק כדי לראותני טרחת עד הנה, שב נא והקשב לספור אשר אספר לך, רק זאת אבקשך, אנא, הבט בפני היטב, אל תסיר עיניך ממני עד אשר אסיים את סיפור המעשה". העשיר הסכים בחפץ לב להאזין לספורו של הבעל שם טוב ולהביט בפניו כל עוד יספר, ואז פתח הצדיק ואמר:

בעיר אחת גרו שני אנשים עשירים, ידידים טובים היו השנים וגם ילדיהם למדו לאהוב זה את זה כאחים. ידידות מיוחדת במינה שררה בין בנו של עשיר אחד ולבין בנו של העשיר השני. יחדיו גדלו הנערים, למדו ושחקו עד שבגרו והיו לאנשים. משהגיע זמנם לשאת אשה נפרדו דרכיהם, שכן כל אחד מהם נשא אשה ממקום אחר והלך לגור סמוך לבית הוריה. במשך תקופה קצרה גמרו הידידים על קשר בניהם על ידי החלפת מכתבים. אך במשך הזמן, משנתמעט זמנם עקב

טרדות פרנסה, הלך והתרופף הקשר ביניהם עד שלא היה קיים עוד.

שני הרעים פתחו במסחר, בתחילה הצליחו שניהם במעשי ידיהם והתעשרו עושר רב, אלא שְׁלִימִים ירד האחד מנכסיו וכל הונו ורכושו אבד. בצר לו נזכר בחבירו מילדות והחליט לנסוע אליו ולבקש את עזרתו. "ידידי הוא ובודאי לא יעזבני בעת צרה", אמר בלבו, שאל משכינו האחד מלבושים נאים ומהשני לזה כסף להוצאות הדרך, ובלב מלא תקוה יצא בדרכו אל חבירו.

לאחר ימים ארוכים של הליכה ברגל ונסיעה בעגלות רעועות הגיע למחוז חפצו. "לא לשוא התיגעתי עד הנה", אמר בלבו בשמחה כאשר התקבל על ידי חבירו בחביבות ובסבר פנים יפות. סעודה נאה ומשביעה ערך העשיר לכבוד אורחו האהוב ורק לאחר שאכל ושבע ואף נח מעמל הדרך שאלו לשלומו ולמצב עסקיו.

כשהגיע הבעל שם טוב למקום זה בסיפורו, הסתכל בעיניו של העשיר היושב מולו ואמר: "ועכשיו השתדל נא להביט היטב בפניי". אחר-כך המשיך וסיפר:

לשאלות אלו חכה העני, ומשנשאל מהר להשיב: "דע לך ידידי היקר, כי אפילו הבגדים אשר על גופי לא שלי הם. שאלתים משני כדי לא לביישך בהופעה של עני המחזר על הפתחים. בעוונותי הרבים ירדתי מנכסי ונשארתי בערום ובחוסר כל". סיים האיש את דבריו בעינים דומעות. העשיר מהר להרגיעו במילים רכות ולא הסתפק בהן, אלא צוה על מנהל חשבונותיו לחשב את סכום כספו וערך רכושו. וכאשר ראה את החשבון המדוייק לפניו, קרא לידידו העני ואמר לו: עכשיו יודע אני גודל עושרי, ברכת אלוקים אשר ברכני ברוב טובו. ועתה ידידי רצוני להעניק לך מחצית מכל

אשר חנני אלוקים. ואתה חזור לביתך והסר דאגה מלבך. אינך צריך להחזיר לי דבר. יש לי די ברוך ה'". באהבה וירעות נפרדו הידידים זה מזה. והעני, לאחר שהודה לחבירו, חזר לביתו, השקיע את הכסף אשר חבירו נתן לו ועד מהרה שבה ההצלחה והאירה לו פנים. לא עבר זמן רב והוא צבר הון רב עוד יותר מאשר היה לו בראשונה.

לא כן היה גורלו של העשיר אשר נתן לרעהו מחצית עושרו. מהיום בו יצא חבירו מביתו, סרה ממנו ההצלחה והוא הלך מדחי אל דחי עד שנתרושש לגמרי ונעשה דל ואביון, בהיות הוא ובני ביתו שרויים בחרפת רעב, שמע שחבירו הצליח בעסקיו ובעזרת ה' נעשה עשיר גדול. לאחר מחשבה, אמר האיש לאשתו: "הנה עלה בדעתי רעיון טוב. הזוכרת את את חברי הטוב שהיה אצלי לפני שנים מספר? עשיר גדול הוא, אסע אליו והוא בודאי יזכרני ולא יניח לנו לגווע ברעב". האשה שמחה מאד לשמע דבריו, כבסה את בגדו האחד והדל, הכינה לו צידה לדרך ואיחלה לו הצלחה בדרכו.

גם הוא, כתבירו בשעתו, התאמץ והתיגע רבות עד אשר הגיע למחוז חפצו. בפתח ביתו של העשיר, נאנח אנחת רוחה ובלב מלא בטחון ותקוה כי הנה יושע במהרה. ביקש לראות את בעל הבית. כאשר עמד לפניו הפכה שמחתו לאבל, חבירו הסתכל עליו כאלו אינו מכירו כלל ובקול גדול אמר למשרתיו שעמדו לידו: מה לי ולאיש הזה? החסר דלים ואביונים אני כי הבאתם גם את זה להטרידני מענייני! "ידידך אני", אמר המסכן בקול שפל לא יתכן שאינך מכירני. ראה נא לאן הגעתי לאחר שהלכת ממני! הוסיף האיש בבכי חנוק, אך העשיר הקשיח לבו, עמד בהתנכרותו וגרשו מלפניו.

בפחי נפש שב העני לביתו ושפך מרי שיחו לפני בורא עולם. הוא לא בא בטרוניא על חבירו שלפני שנים נתן לו את מחצית הונו, אלא רק עמד ובקש מהשם יתברך כי ירחם עליו

ויושיעו. תפילתו התקבלה בשמים והאלוקים שלח לו עזרתו מקודש ולא מיד בשר ודם. לא עבר זמן רב והוא הצליח בעסקיו עד מאד ושוב נעשה עשיר גדול. אך גם בהיות עשרו גדול ורב לא גבה לבו, זכר את ימי עונו והיטיב עם כל עני ונצרך ביד רחבה ובלב שמח.

באחד הימים דפק עני אחד על דלתו. לבוש קרעים היה האיש ופניו מכורכמות. "מאין באתי?" שאל העשיר את הזר שנראה לו משום מה מוכר במקצת. ואז פתח העני את פיו ואמר: "את חטאי מזכיר אני היום. מתבייש אני ממך, אך גדול אסוני ואין ידיד לי מלבדך. חברך אני, שהעזתי פני לפניך ביום רעתך. גרשתך מביתי ועתה עיניך רואות כי מצא אלוקים את עווני וישלם לי על אחת שבע. נקי מכסף ומרכוש נשארתי אני ובני ביתי ועתה באתי לחלות פניך ולבקש עזרתך". על-אף שנזכר בצער ובבושה שהיו מנת חלקו ביום בו עמד לפני חברו וגורש בחרפה מעל פניו, לא כעס העשיר על חברו ואפילו לא הוכיחו בדברים. גם הפעם, כבראשונה, חצה את כספו ורכושו ונתן את המחצית לידידו אלא שהפעם לא נתן לו את הכסף במתנה אלא רק כהלואה לזמן בלתי מוגבל. "קח את הכסף", אמר בפנים מסבירות, "אך הפעם רצוני בשטר חוב ממך על הסכום וכאשר עזרת השם ירווח לך תשלם לי. אל תכעוס עלי ידידי", הוסיף בנועם, הן רואה אתה גלגל הוא שחוזר בעולם, זה עולה וזה יורד. שנינו חזינו זאת על בשרינו. איני יודע מה ילד יום, יתכן שאזדקק פעם לכסף הזה, לכן רצוני בשטר חוב אשר יהיה עד בינינו שנתתי לך את מחצית הוני ובכך הצלתיך מחרפת רעב".

בשמחה וברגשות תודה חתם העני על שטר החוב לקח את הכסף ולאחר שנפרד מחבירו הטוב, הלך לדרכו.

עברו ימים ושנים והאיש שנתן לחבירו את מחצית הונו ירד שוב מנכסיו, השנים נתנו בו אותותיהם, הוא נעשה זקן

וחלש ולא עלה בידו להתפרנס ולו גם בדוחק ובצמצום. כשנותר ללא פרוטה נזכר בחבירו, "הפעם לא יאכזב אותי", חשב ומהר אליו כשבידו שטר החוב החתום. אלא שגם הפעם, כמו בפעם קודמת, התנכר לו חבירו, "לא אני חתמתי על השטר", אמר בחוצפה והוסיף: "איני מכירך כלל, מה לך ולי, עשיר אני בזכות כוחי ותושייתי ומדוע זה אתן כסף לכל פושט יד עצלני? לאחר שנסגרה הדלת בעדו, הלך העני אל שופט העיר והציג לפניו את טענותיו ואת שטר החוב שבידו, אך השופט, כמו שאר אנשי הקהילה, פחד מהעשיר האלים ולא פסק לטובתו.

עייף ומיצר שב העני לביתו, הפעם לא התאווש מאסונו ולאחר זמן קצר חלה ונפטר. באותה עת מת גם חבירו העשיר. וכאשר הובאו נשמותיהם לפני בית דין של מעלה גזרו על העשיר כי נפשו תקולע בכף הקלע אל עמקי שאול. ואילו לעני אשר היטיב פעמיים עם ידידו, פסקו לשכון בגן-עדן עם נשמות כל הצדיקים. כששמעה נשמת העני את גזר הדין של חבירו ושלו, סרב ללכת למקומו המוכן לו באמרו: "איכה יערב לי שכרי בגן-עדן כשחברי יתענה בגיהנום בגללי... מכיון שעמד בסירובו להכנס לגן-עדן כל עוד מתייסר חבירו בגיהנום, יצא פסק דין שעל שניהם להתגלגל שוב לעולם הזה. העשיר יהיה עשיר גם בגלגול הזה והעני יהיה שוב עני וישתדל לבוא אל העשיר ולגבות ממנו את חובו.

השנים קיבלו עליהם את הדין וירדו שוב לעולם בדמות שני תינוקות שנולדו בשתי ערים רחוקות זו מזו. האחד נולד בבית עשיר והשני בבית דל ואביון. כשגדלו והיו לאנשים, נעשה בן העני קבצן המחזר על הפתחים, ובן העשיר ירש את כספו של אביו וחי חיי עושר ומותרות. לימים הגיע הקבצן אל ביתו של העשיר אשר היה מפורסם כקמצן גדול הקופץ ידו מכל מתן צדקה ועשיית חסד. וכשעמד העני לפניו והתחנן לפת

לחם דלה, גער בו הגביר וציוה עליו להסתלק מביתו. רעב ותשוש מאד היה העני ומשהעז לחזור על בקשתו לפרוטות אחדות, נגש אליו העשיר וסטר לו על פניו בגסות. באותו רגע נפל העני על הארץ ומת.

"השומע" אתה את דברי? שאל הבעל-שם-טוב את העשיר כשהוא קוטע את הסיפור המופלא ומשאיר את האיש נפעם ונרגש לשמע הדברים. "עדיין לא סיימת", הוסיף הבעל-שם-טוב ואמר בהדגשה: "אל תסר עיניך ממני והקשב לסופו של המעשה. ובכן, המשיך הצדיק וספר: אותו עני מסכן שלא היה לו קרוב וגואל באותה עיר, נלקח על ידי החברא קדישא והובא למנוחת עולמים במקום צנוע בבית הקברות". לרגע שתק הבעל-שם-טוב ואז נפל הגביר על פניו ארצה וצעק: "אוי ואבוי לי! אני הוא האיש שעליו כבודו סיפר זה עתה, היום אכן בא אלי עני אחד ואני השלכתיו מביתי בכוח, והוא נפל ומת על סף דלתי, מה אעשה! אנא אני בא?" הוסיף העשיר בקול בכי מר. "האם נסגרו כל שערי התשובה בפני? האין לי תיקון רבי ומוריי" זעק בכאב. ואז אמר לו הבעל-שם-טוב:

"הזדמנות" אחת יש לך עכשיו. אם תמצא את בניו של אותו עני ותפרנס אותם כי אז יש עוד תקוה לאחריתך. ואם לאו - ארור אתה מכל רשעי הארץ, כי את חברך אשר למענך קבל עליו להתגלגל פעם נוספת בעולם הזה, הרגת. בצדקתו הרבה קוה להשיבך מדרכיך הרעים לבל תיפול בעמקי שחת. אך אתה החמצת הזדמנות זו ועתה יודע ומבין אתה כי יש אלוקים בארץ והוא שופט בצדק וברחמים את כל בראיו. (קהל חסידים).

גודל ענין הזהירות במשפטים שבין אדם לחבירו, כדי שיוכל להזהר שלא יצטרך לבוא בגלגול הרבה פעמים.

א. בפסוק "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" כתב רבינו יעקב בן אשר: בכל מלה הפסוק שלפנינו הנחי' חשובה לדיינים היושבים בדין.

כל אחת מהנחיות אלה מרומזת בדברי הכתוב בדרך של נוטריקון (=ראשי תיבות).

"ואלה" – נוטריקון: ו'חייב א'דם ל'חקור ה'דין -
(=הדיין מחיב להרבות בחקירות העדים כדי להגיע לאמת).

"המשפטים" – נוטריקון: ה'דיין מ'צווה ש'יעשה פ'שרה, ט'רם י'עשה מ'שפט.

"אשר" – נוטריקון: א'ים ש'ניהם ר'וצים -
(=אם שני בעלי הדין מסכימים לפשרה).

"תשים" – נוטריקון: ת'שמע ש'ניהם י'חד מ'דברים -
(כי אסור לדיין לשמוע בעל דין אחד, שלא בנוכחות חבירו).

"לפניהם" – נוטריקון: ל'א פ'ני נ'דיב י'הדר (=אסור לדיין לכבד במיוחד פני איש גדול, הבא אצלו לדין); ה'תנכר מ'הם (=עליו לנהוג זרות כלפי שני בעלי הדין במידה שווה).

ב. ועל זה שנינו במשנת אבות (פרק א, ח): "יהודה בן טבאי אומר: אל תעש עצמך כעורכי הדיינים (המלמדים את בעלי הדין כיצד לטעון כדי לזכות במשפט). וכשהיו בעלי דינים עומדים לפניך (למשפט), יהיו שניהם כרשעים" (החשודים בטענות שקר; וכתוצאה מכך תרבה בחקירתם ותוציא דין צדק במשפט).

ג. אם ראית דור שצרות רבות באות עליו, צא ובדוק בדייני ישראל, שכל פורעניות שבאה לעולם, לא באה אלא בשביל דייני ישראל [המטים את הדין, רש"י].

[שבת דף קל"ט, א'.]

שכר שופטים - פרק מ"ח ועונש רג

ד. ויהי בימי שפוט השופטים, "אוי לדור - ששופטיו צריכין להשפט. (רות רבה, א', א').

ה. רב כי הוי אתי לבי דינא - אמר הכי; ברעות נפשיה לקטלא נפיק, [פירש"י, ברצון עצמו [הולך] לישא עונש חטא, שמא יטעה בדין, ועל עצמו אמר כן], "וצבי ביתיה לית הוא עבד" [ובכל זה לא יעשה צרכי ביתו], "וריקן לביתיה עיילי" [שלא ישתכר כלום בדבר], "ולואי שתהא ביאה כיציאה" [שישוב ויכנס לביתו בלא חטא, שלא יטעה]. (יומא פ"ו, ב'. וסנהדרין ד', ב').

ו. כל דבר שיש לדיין בו "צד הנאה" - אינו יכול לדון עליו (שו"ע חו"מ, סי' ז', סי"ב).

ז. דיין שמטה משפט ולוקח שוחד - ומצדיק רשע ומרשיע צדיק - הוא כ"עבודה זרה", מה ע"ז כלה מן העולם - שנאמר (ישעיה ב', י"ח); והאלילים כליל יחלופו - אף הוא כלה מן העולם (מדרש משפטים, א').

ח. על כן תפוג תורה - ולא יצא לנצח משפט, כי רשע מכתיר [מסבב] את הצדיק - על יצא משפט מעוקל, [מעקמים את המשפט ולא יעשה על צד היושר, כי חושבים שאין דין ואין דיין, מצודות]. (חבוקק א', ד').

ט. שפתותיכם דברו שקר (ישעיה נ"ט, ג'), אלו "עורכי הדיינים" ("ה"טוענים") [שמלמדין את בעלי דין לטעון שקר, (רש"י)]. (שבת קל"ט, א')

י. אל תעש עצמך כ"עורכי הדיינים", (אבות א', ח'). לא דיבר במלמד טענות של שקר, כי אדם כזה "רשע גמורי" - ועבירה גדולה היא. (רבינו יונה, שם).

יא. ושבתי אני ואראה את כל העשוקים אשר נעשים תחת השמש, והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם ומיז עושקיהם כח, (קהלת ד', א'). [וראה ברוח הקודש שקלקול

הדורות יהיה גדול כל כך, שאף שיש קלקול משפט - מכל מקום יהיה הסרת ההשגחה - והעונש יהיה רק בהסתר, ועל הדור הזה אמר; "ושבח אני את המתים שכבר מתו". ועל זה אמרו חז"ל: "גי' דברים שהעולם עומד עליהם" כו'. על האמת ועל הדין ועל השלום.

יב. בטור (שולחן ערוך חו"מ, סי' א') - כתוב וזה לשונו: **דין המשבר זרועות רמות הרשעים - ולוקח מידם טרף - ומחזירו לבעלים, מקיים העולם - ונעשה שותף להקב"ה בבריאה"...**, וכפי גודל משכורתו - כן עונש המבטלו והמעוותו, כדתנן חרב בא לעולם על עיוות הדין עכ"ל.

יג. בתורת כהנים (ויקרא י"ט ל"ה), הובא ברש"י עה"ת שם: **לא תעשו עול במשפט, כל דין המקלקל את הדין, קרוי "עול" "שנאווי" ו"משוקץ" "חרם" ו"תועבה", וגורם לחמשה דברים: "מטמא את הארץ" ו"מחלל את השם" ו"מסלק את השכינה" ו"מפיל את ישראל בחרב" ו"מגלה אותם מארצם".**

(תוכחת מגולה)

* * *

**מצוה שאי אפשר להעשות על ידי אחרים
צריך להפסיק מתלמודו כדי לקיימן כהלכתן
בכל תנאייהן ודקדוקיהן בתכלית השלימות**

בשולחן ערוך הרב ח"ג סעיף ג', וז"ל: מצוה שאי אפשר לעשות על ידי אחרים צריך להפסיק מלימודו ויעשה המצוה - הי' לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה, אם אפשר למצוה להעשות (מ"ק דף ט"ו) על ידי אחרים לא יפסיק תלמודו ואפילו עוסק בקדשים וטהרות שאין נוהגים עכשיו במעשה מכל מקום מצות עשה של תלמוד תורה מצד עצמה היא גם כן גדולה משאר מצות רק שאינה שקולה כנגד כל

המצות כולן, אלא משום שהתלמוד מביא לידי מעשה כולן שבלעדו אי אפשר לקיימן כהלכתן.

ואם אי אפשר למצוה להעשות על ידי אחרים כגון להיות מעשה לצדקה במקום שדבריו נשמעים יותר מדברי אחרים או שאין עשיית אחרים מספקת למצוה זו כגון להוצאת המת שאין לו מלווים לפי כבודו כשיעור שיתבאר במקומו **יפסיק תלמודו ויעשה המצוה** ויחזור לתלמודו ואין צריך לומר למצות שהן חובה מדברי סופרים כמו תפלה וכיוצא בה **שחייב להפסיק תלמודו כדי לקיימן כהלכתן בכל תנאיהן ודקדוקיהן ודקדוקי סופרים בתכלית השלימות כי זה כל האדם** כמו שאמרו חכמים (ברכות יז) תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, **ואם אינו עושה כן נמצא שלמד שלא לעשות ונוח לו** (ירושלמי פ"ק דברכות ובבלי ספ"ב דברכות) **שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם**. ולא אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה (רא"ש פ"ד דפסחים ותוס' סוטה דף כ"ב) אלא כשמקיים המצוות שלומד בתורה רק שאינו לומד ומקיים לשם שמים אלא מיראת העונש בעולם הבא או אפילו בעולם הזה או מאהבת השכר לקבל פרס בעולם הבא או אפילו בעולם הזה עושר וכבוד של משמאילים בה הנותן מן השמים או אפילו ליקח מעצמו כבוד וגדולה שיקראוהו רבי ויהי ראש ישיבה, אבל אם אינו מקיים מה שלומד נקרא רשע ועליו אמר הכתוב ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי וגוי וכל תלמיד חכם המזלזל במצות ואין בו יראת שמים (רא"ש בתשובה) **הרי הוא כקל שבצבור וגרוע מעם הארץ** (תוס' סוטה כ"ב) שזדונות נעשים להם כשגגות **ולזה נעשים שגגות כזדונות** ועליו אמרו חכמים לא זכה נעשית תורתו לו סם המות, עכ"ל.

